

man fő eszköze a nyilvánosság. Ennek felel meg, hogy a jövő nemzedékek országgyűlési biztosa a környezet – mind tevőleges, mind mulasztásban megnyilvánuló – veszélyeztetésének vagy károsításának tényét és az arra vonatkozó adatokat nyilvánosságra hozhatja a vizsgálat befejezése után. Ha a biztos a törvényben meghatározott határidőben nem kap tájékoztatást a veszélyeztetés vagy a kár elhárítására megtett intézkedésekről, vagy az intézkedések nem kielégítőek, az adatokat nyilvánosságra kell hoznia. Vonatkozik ez a hatósági intézkedések nyilvánosságá tételére is; mind abban a vonatkozásban, hogy a jövő nemzedékek országgyűlési biztosa a kiszabott bírságokat és más szankciókat is közzéteheti, mind úgy, hogy – ha a biztos állami vagy önkormányzati szervet szólított fel intézkedésre – ennek eredményét is a közvélemény elé tárja.

A jövő nemzedékek országgyűlési biztosát emellett megilleti néhány olyan jog is, amellyel a környezetvédelmi törvény értelmében környezetvédelmi egyesületek, a miniszter vagy más hatóságok élhetnek, s amelyek a jövő nemzedékek országgyűlési biztosa feladatkörébe is beleillenek. Ilyen a veszélyeztetés megszüntetésére vagy a kármegelőzésre indított per, a károsult joglemondása esetén a kártérítés érvényesítése a környezetvédelmi alap javára, a tartós környezetkárosodás bejegyeztetése az ingatlannyilvántartásba (amely nemcsak a környezet állapotáról vezetett információs rendszert egészíti ki közhitelű nyilvántartással, hanem az ingatlan tulajdonost is fellépésre készíti a szennyező ellen). Az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer további kiépülésének és naprakész állapotban tartásának a jövő nemzedékek országgyűlési biztosának jogai, amelyeket a Javaslat tartalmaz, fontos ösztönzői lesznek. A közmeghallgatásról való tájékoztatás azt teszi lehetővé, hogy a biztos a fontos engedélyezési eljárásokról tudomást szerezzen. Az általa kezdeményezett közmeghallgatás természetesen nem része valamely hatósági eljárásnak, hanem az országgyűlés biztos nyilvánosság-munkájának eszköze.

A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának véleménynyilvánítása a nemzetközi kötelezettségvállalások előtt arra szolgál, hogy ne csak a jogszabálytervezetekkel kapcsolatban, hanem a tevékenységi területét illetően hasonlóan fontos, sőt meghatározó nemzetközi kötelezettségvállalások előtt is képviselhesse a jövő nemzedékek érdekét. A törvényjavaslat szóhasználata részben a nemzetközi egyezményekéhez igazodik. A biztos az egyezmények végrehajtásával kapcsolatos véleményével is az illetékes hatóságokhoz fordulhat. Véleményét és az arra következő hatósági reagálást természetesen nyilvánosságra hozhatja.

3.§ Elegendő a törvényben azt kiemelni, hogy a jövő nemzedékek országgyűlési biztosához bárki fordulhat. A bejelentő védelmére az általános szabályok külön utalás nélkül is érvényesek.

4.§ A jövő nemzedékek országgyűlési biztosa vizsgálódását – a többi országgyűlési biztoséhoz hasonlóan – mindenkinek túrnie kell, ebben állam- és szolgálati titokra hivatkozva sem lehet őt akadályozni. A fegyveres erőknél és a nemzetbiztonsági szolgálatoknál folytatott vizsgálat korlátaira az általános szabályok érvényesek.

Mivel a jövő nemzedékek országgyűlési biztosa – úgy mint az adatvédelmi biztos is – az állami szférán kívül is, mindenkinél vizsgálódhat, a Javaslat külön kiemeli, hogy jogai gyakorlásában az üzleti titokra hivatkozva sem lehet korlátozni. Az üzleti titoknak fogalmi eleme, hogy titokban maradásához jogosultjának méltányolható érdeke fűződik. A környezet veszélyeztetése vagy károsodása ellenében azonban, különösen ha a jövő nemzedékek országgyűlési biztosa felszólítására sem tesz a titokbirtokos kielégítő intézkedést, a környezetre vonatkozó adat titokban maradása nem „méltányolható”.

5.§ Az Országgyűlés előtti évenkénti beszámoló minden országgyűlési biztos kötelessége. A rendkívüli meghallgatás és a kivizsgálási javaslat megismétlését e törvényjavaslatban a környezetvédelem jellege indokolja: sürgős intézkedést követelő rendkívüli események itt nagy valószínűséggel előfordulhatnak.

6. és 7.§ A hatálybalépés, megválasztás és a hivatal felállításának határideje azzal számol, hogy a jövő nemzedékek országgyűlési biztosa 2001-ben megkezdje működését.

A TÖRVÉNYJAVASLAT VITÁJA

(Az előadásokat összefoglalóan ismertetjük)

Sólyom László: Miután mindenki plauzibilisnek veszi, hogy ilyen ombudsmanra szükség van, ez az előadás két dologra szorítkozna. Az egyik, hogy tematizáljam azokat az elvi kérdéseket, amelyek ilyen törvénytervezet eszméje mögött állnak. A másik, hogy amint az ember ezeket a mögöttes kérdéseket kezdi vallatni, kiderül, hogy ezek elvi alapok meglehetősen ingatagok, rengeteg megoldatlan és nyitott kérdés van a jövő generációk nevében való fellépés mögött. Nem árt ezeket is tudatosítani. Tudjuk, hogy az egész alkotmányjog is tele van nyitott kérdésekkel, mégis nagyszerűen működik. Ez a helyzet a nemzetközi jogban is, ahol a jövő nemzedékek gyámja (guardian-ja) szintén napirenden van, immár tíz éve, legalább van egy vitaalap, amiről lehet tárgyalni.

Tulajdonképpen ki az alanya a környezethez való jognak? A nemzetközi jogban az 1992-es riói konferencián máltai javaslatra vetették fel, hogy kéne ez a bizonyos gyám, aki ébren tartja a felelősségünket a jövő nemzedékkel szemben. Tíz évvel ezelőtt hozták be a magyar jogi irodalomba a következő két szempontot: a jövő generációk jogának alanytalanságát, és ez köszön vissza a nemzetközi irodalomban is, ahol a jogi érvelések azzal foglalkoznak, hogy vajon adható-e jogalanyisága a meg nem született nemzedékeknek.

Málta nem azt javasolta, hogy egy újfajta hivatalt, szakosított döntési szervet hozzanak létre, hanem egy tanácsadó, figyelemfelhívó tisztséget. A jövő nemzedékekkel kapcsolatban általában ott tudunk lépni, és ez az, ami magyar megoldást is segíti, hogy ezeket a jogokat szimbolikusan tekintjük, a jogról való beszédet metaforának tekintjük. Amik valójában minket érintenek, azok nem a jövő nemzedékek jogai, hanem a mi kötelességeink velük szemben.

Ahogy vannak szociális jogaink saját magunkkal szemben, a szegényebb társadalmakkal szemben, a még

szegényebbeket, a meg nem születetteket is be kell vonni ebbe a körbe. Na de meddig? Itt kezdődnek a technikai nehézségek. Visszafele még tudunk számolni néhány emberi generációt. De hogy meddig lesznek, azt nem tudjuk. A következő generáció az, amelyre kiterjeszhetjük gondoskodásunkat, ez még belefér az igazságosságba, itt tudniillik lehet mérlegelni pontosan, hogy mi az, amivel magamnak tartozom, mi az, amivel a kortársaknak tartozom, és mi az, amivel a jövőnek tartozom. Mindenki a saját gyerekéről gondoskodik, ez egyébként is természetes, ne menjünk messzebb. Ez implikálja azt a kérdést, hogy a generációk sorában elkerülhetetlen konfliktusokat hogyan tudjuk ebbe a modellbe belevenni. Hiszen nagyon könnyű deklarálni, hogy ez és ez a jövő generációk érdeke és ezt keresztül kell vinni a mostaniak kárára. Vajon milyen súlyúnak kell lennie ennek az érdeknek, hogy a mai szegénységet, az afrikai éhínséget kevesebbre tartsam és a jövőt helyezzem előtérbe? Mit követelhetünk meg egy szegény országtól a környezet megóvása érdekében? Mennyire van erkölcsi alapja ahhoz egy gazdag országnak, hogy szidja a másikat, mert befogadja a szemetemet, mert rá van szorulva, mert különben éhen hal? Ki dönti el, hogy mikor adok a jelennek szabad utat és mikor a jövőnek?

Tehát könnyű azt mondani, hogy legyen ombudsman, de hogy kiket képvisel, meddig képviseli, máris kidolgozatlan kérdések tömegével találkozunk, amiket nem is lehet egy törvénytervezetben megoldani, hanem majd menet közben kell nyilván csinálni. De tudni kell, hogy ha létrehozunk egy háromoldalas törvénytervezetet, emögött nagyon komoly kérdések vannak. Hány ombudsman legyen, állami szerv legyen, nem kormányzati szerv? Hol léphessen föl, csak nemzetállamok előtt ágáljanak vagy csak nemzetközi szervek előtt, mindkettő előtt vagy egyik előtt sem? Fölvetődött az is, már csak presztízs okokból is, hogy ez az ombudsman hogy viszonyul a már meglévő szervezetekhez? Hiszen azt mondja az ENSZ-ben mindenki, aki csak él és mozog, hogy én a jövő nemzedékekért dolgozom. Az UNESCO-tól a WHO-ig, és bárkiig. És nem lehet tagadni, hogy aki az egészségügyben dolgozik, és azt mondja hogy irtuk ki az x kórokozót Dél-Azsiából, az igenis befolyásolja a következő generációk jólétét és hogylétét. Nem szólva a népességszaporodásról. Az abortusz kérdése is rettenetes teherrel nehezede az ombudsmanra, főleg az ilyen kényelmes országokban, másrészt ahol szaporodnak, ott ellenkező oldalról szintén. Rettenetes etikai terheket vesz magára, aki föl akar lépni a jövő generációk érdekében.

Ez az ombudsman más, mint a többi ombudsman. Nem veszélyezteti a többi ombudsman hatáskörét, mert ő nem jogvédő. Az állampolgári jogok biztosa már az Alkotmányban meglévő jogokat véd, úgy, ahogy azt az Alkotmánybíróság megszabja. Ez az ő dolga. Az egyetlen környezetvédelmi ombudsman, aki létezik egy kanadai tagállamban, ugyanezt csinálja, a polgároknak segít, hogy hogyan mehetnek a bíróságra, ad nekik jogsegélyt. Ugyanezt csinálja az adatvédelmi ombudsman, pontosan megadja a törvény, hogy mik a személyes adatok, mik a közérdekűek, hogyan lehet hozzájuk férni.

Ez az ombudsman viszont, aki az állam igen homályos

kötelezettségeinek érvényesítését lép föl, nagyon kétségesen, szimbolikusan létező jogok miatt, nem jogérvényesítő, hanem képviseleti ombudsman. Jó ez a gyám kifejezés, már csak az analógia miatt is: aki cselekvőképtelen, annak van gyámja. Ilyen kiskorúnak képzeljük a jövő nemzedékeket is. A jövő nemzedékek gyámja szimbolikus célok érdekében próbálja befolyásolni a politikát. Milyen eszközökkel? Nem mással, mint a nyilvánossággal.

A jogi környezet kedvező ahhoz, hogy elméletileg be lehessen ágyazni az ilyen ombudsman tevékenységét a magyar állami jogba, másrészt van bennem valami optimizmus, hogy ha ebből a törvénytervezetből nem is lesz jövőre, sőt három év múlva sem semmi, ha mi a felszínen tartjuk, előbb-utóbb beszivárog a társadalom eresztékeibe és talán találkozik olyan politikai érdekekkel, amelyek nem annyira rövidlátók, mit az a természetükből adódna. Egy párhuzam tölt el némi optimizmussal, amikor az adatvédelemről és esetleg egy ombudsmanról volt szó a 70-es évek végén, eltartott 15 évig, mire lett belőle információs önrendelkezési jog és lett belőle ombudsman. Nos, lehet, hogy ezt én már nem érem meg, de majd a jövő nemzedékek megérik, hogy ebből a törvénytervezetből szintén lesz valami.

Az Alkotmánybíróság ezzel a kérdéssel voltaképpen minden olyan ítéletében foglalkozott, amely életet és halált érintett. Kidolgozta azt a véleményét, hogy az élethez való jog ugyan minden ember saját alanyi joga, de ezzel szemben ott áll az állam kötelessége az élet védelmére, ami több, mint az, hogy minden egyes ember konkrét életét védje, általában az életet, mint értéket védi. Ez magába foglalja a jövő generációk életét is és mind a mostani, mind a majdani emberek életének természeti feltételeit is. Ezt már 1997-ben leszögezte az Alkotmánybíróság. Az általános kötelezettség mindig túlmutat azokon a jogszolgáltatásokon, amelyek az egyes embert érintik, például mindenkinek van a szólásszabadságra joga, de hogy demokratikus közvéleményt kell biztosítani, ez ennél sokkal tágabb, A környezethez való jog pontosan ebbe a családba tartozik. Az élethez való jogból akkor is következik a környezethez való alkotmányos jog, és különösképpen az állam kötelessége a környezet megóvása és fenntartása iránt, hogyha az nem lenne az Alkotmányban külön nevesítve. Az Alkotmány nevesítette ezt a jogot szerencsére, ugyanis ehhez dolgozta ki az Alkotmánybíróság annak idején a status quo fenntartásának az elvét. És ehhez dolgozta ki azt az elméletet is, hogy a jövő generációk jogát, ezt a sajátos jogot besorolta az alanyi jogok és a pusztán állami célok közé. Bárki fordulhat az Alkotmánybírósághoz, és noha ő egyáltalán nincs személyileg érintve, kifogásolhatja azt, ha a jogrend ellenkezik az Alkotmánnyal. Adódik az az analógia, hogy miért ne lenne bárkinek perlési jogosultsága olyan eszmei értékre, mint a jövő generációk érdekei. Tehát a meglévő struktúra nagyon kedvező ahhoz, hogy ez a törvénytervezet illeszthető legyen a magyar jogrendszerbe.

Majtényi László, az Országgyűlés adatvédelmi biztosa szerint a törvénynek a jelenlegi nemzedékre is vonatkoznia kell, azt is közvetlenül érintik a környezetre vonatkozó

kérdések. A jövő nemzedék nevében amúgy sincs jogunk beszélni, legfeljebb az érdekükben emelhetünk szót, a jövő embereiről nincs konkrét tudásunk. Gondoljuk el, vajon száz évvel ezelőtt milyen módon gondolkodhattak volna a mai érzéseinkről törekvéseinkről, céljainkról.

A földön egyedül egy kanadai tartományban tevékenykedik környezetvédelmi ombudsman, kisebbségvédelmi ombudsman pedig sehol. Tehát Magyarország ez utóbbival már egyszer létrehozott egy új és sikeres, működőképesnek bizonyuló intézményt.

Hogy milyen ombudsman van egy országban, arra van egy nagyon használható válasz: azt az ombudsmani intézményt lehet egy országban létrehozni, amelynek a létrehozását a társadalom kikényszeríti a politikusoktól. Én tíz éve megfogalmaztam, hogy két esetben van szükség szakosított ombudsmanra. Az egyik eset az, amikor egy bizonyos kihívás következtében a társadalom veszélyeztetettsége rendkívül nagy, de a védekező mechanizmusa nagyon gyenge. Ekkor a társadalomnak az a felvilágosult része, amely képes arra, hogy meggyőzze a közösséget, fel kell, hogy hívja erre a veszélyre a közösség figyelmét, s mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a véleményét elfogadtassa. Az adatvédelem és az információ szabadsága feltétlenül ebbe a körbe tartozik. Az információs ipar forradalma olyan veszélyeket jelent az emberi szabadság számára, amelyek nehezen tudatosulnak. Nézetem szerint van egy másik eset: amikor olyan súlyos a bizalmi válság a társadalom és a politikai elitje között és annyira nehéz a közlekedés az érdekeltek között, továbbá a veszélyt kezelni hivatott intézmények valamilyen okból nem állnak a feladatuk magaslatán, ilyenkor is indokolt lehet egy szakosított ombudsmani hivatal létrehozása.

Környezetvédelmi ombudsman igénye többször felmerült már, Majtényi szerint függetlenségének biztosítása miatt ki van zárva, hogy kormányzati intézményként vagy valamilyen beosztott intézményként jöjjön létre. Az ombudsmanok tevékenysége általában nem érinti a magánszférát (pl. vállalkozókat), de vannak kivételek, az adatvédelem kiterjed erre a területre is, a direkt marketing tevékenység például jobban veszélyezteti a személyes szabadságot, mint a titkosszolgálatok. Ezért mindig meg kell határozni a magánszféra érinthetőségét is. De egyelőre az üzleti titok kérdése sincs megfelelően meghatározva. A jövő nemzedékek szószólójának erős vizsgálati jogköre kell legyen, de semmilyen ügydöntő jogköre. A közérdekű adatok nyilvánosságának kérdésében párhuzamosság lenne a többi szószólóval, de ez nem baj. A magyar joggyakorlatban több párhuzamosság is van, és ez működőképes, ha úgy sincs döntési kompetencia. Nincs nagy esély rá, hogy a tervezetet a közeljövőben törvénybe iktassák, de nincs értelme semmilyen megalkuvásnak, maradjon meg inkább hosszú távon egy tiszta követelés, mintsem hogy egy látszatintézmény jöjjön létre.

Nagy Boldizsár nemzetközi jogász azt a kérdést vizsgálta, hogyan kerül bele egyáltalán a jogalkotásba a jövő nemzedék és milyen fogódzók vannak a védelméhez már a magyar jogrendszerben. 1967-ben Málta küldötte javasolta az ENSZ-ben a mélytengerek közös örökségé nyilvánítá-

sát az akkori *aki kapja marja* elv érvényesülése helyett. 1970-ben ezt a javaslatot közgyűlési határozatként elfogadta az ENSZ és 1984-ben megszületett a nemzetközi tengerjogi egyezmény. Ez a megegyezés a jövő szempontjait is szavakba foglalja. Hasonló a Holdról szóló nemzetközi megállapodás, ami az égitestet a többihez hasonlóan az emberiség közös, kisajátíthatatlan örökségének nyilvánítja és ami ugyancsak szó szerint is tartalmazza a jövő nemzedék érdekeinek védelmét. Jelenleg több hasonló egyezmény előkészítése folyik az éghajlat, a génkincs, a kulturális örökség, a természeti örökség (pl. trópusi esőerdők) védelméről.

A jogi szabályozás célja, hogy biztosítsa a jövő nemzedékek számára is a szabad választás lehetőségét, például olyan gazdálkodásra készítessen a nem megújuló erőforrásokkal, hogy abból a következő nemzedékek is meríteni tudjanak. Nagy Boldizsár személyes javaslata ennek mértékére, hiszen a jövő egésze nem belátható, hogy a jelenlegi tartalék felét az első hét generáció számára kell biztosítani, a másik felét az összes többire. Ez az idő múlásával újraszámolható, mert akkor a folyamatos fogyás mellett is van idő gondoskodni megfelelő helyettesítésről.

A törvénytervezet nem utópisztikus, sok eleme megvalósult már a világban. A Fülöp-szigeteken az erdőirtást a jövő érdekében korlátozza törvény. Franciaországban 9 fős tanács működik a kormány mellett, amely a jövő érdekeinek figyelembevételével foglalkozik. Milyen magyar jogszabályokban található meg a jövőről történő gondoskodás szelleme? Az erdőtörvény preambulumban benne van ez a gondolat. A magyar-görög barátsági szerződés, tehát egy nemzetközi okmány rögzíti, hogy a környezetet a jövő érdekében kell védeni. A gyermekekre, az atomenergiára, a vadgazdálkodásra vonatkozó törvényi szabályozás is tartalmazza ezt a szempontot. A levéltári törvény a kultúra területére vonatkoztatja a jövő nemzedék jogait. Így a tervezetnek megfelelően kiválasztandó szószóló tudna már meglévő törvények rendelkezéseire támaszkodni és hivatkozni.

Néhány gondolat a délutáni vita bevezetőjéből és a hozzászólásokból:

Iff. Zlinszky János: Miért pont Magyarország? Miért mi kísérletezzünk új intézményekkel? Miért ne várjuk meg, hogy az Európai Unió előírja, vagy vezessék ők be és akkor majd mi az *acquis communautaire*-t ebben a tekintetben is el fogjuk fogadni. Hát ugye 1557-ben a tordai országgyűlés kimondta a világon először a bevett vallások egyenjogúságát. És 50 év múlva, még mindig először, a bécsi béke kiterjesztette a Magyar Királyság egész területére. És 400 év múlva Horvátországban még mindig nem lehetett a protestánsoknak bizonyos jogokhoz hozzájutni, a katolikusoknak meg Angliában. Mégsem mondjuk azt, hogy miért nem vártunk 400 évig, amíg Anglia is példát mutat és akkor mi is elfogadhattunk volna egy ilyen előre mutató intézkedést. Végül is a magyar tudományos, politikai és kulturális elitnek nincs szüksége iránymutatásra, hogy ilyen intézkedéseket meghozzon, hogy a jövő nemzedékek helyzetét fölmérje, hogy érdekükben intézked-

jék. Magyarország és általában ez a térség kitüntetetten alkalmas arra, hogy ebben a történelmi léptékkal mérve tényleg kritikus, utolsó pillanatokban megtegye a fenntarthatóság érdekében a szükséges politikai intézkedéseket is. Mi a kultúránk, a műveltségünk és technikai fejlettségünk mellett, olyan fejlettség mellett, ami összehasonlítható a fejlett, ún. nyugati, ipari országokéval, még nem felejtettük el egészen, hogy a fogyasztói társadalmon kívül is létezhet ez a kultúra és ez a tudomány. És még tudjuk, hogy kicsit költőibb legyek, hogy a patakokból és a gémeskutakból is lehet inni bizonyos körülmények között és hogy házilag is lehet baracklekvárt csinálni.

Miért kell külön ombudsmant létrehozni, mikor vannak már ombudsmanok? Az egyik, hogy ha egy általános ombudsman feladatkörébe tartoznának ezek a kérdések, elláthatná a hivatal ezeket jól, de a hivatal döntéshozatali folyamata egy hivatal kebelén belül zajlik, nem kerül a nyilvánosság elé. Az összes tanulságával csak a szakma és a kutatók számára áll rendelkezésre. A külön ombudsman ezt a döntéshozatali folyamatot, párbeszédet felszínre hozza.

Én itt azt javasolnám megfontolásra, hogy nagyon aktív, kezdeményező, kutató jellegű, csúnya angol szóval *pro-aktív* típusú ombudsmanra volna szükség. Egyrészt azért, mert a jövő nemzedékek nehezen tudnak szót emelni a maguk érdekében, akkor is, ha azt próbáljuk megtenni helyettük. De ilyenre lenne szükség azért is, hogy a felmerülő problémákat korai stádiumban lehessen kezelni. Hiszen a korai, úgyszólván relatív: az imént még azt mondtam, hogy máris el vagyunk késve. Mégis bizonyos összefüggésben mondhatjuk azt, hogy egy konkrét problémát a maga menetében egy korábbi szakaszban föl lehet ismerni. Ha föl ismerem és megvizsgálom és ismertetem és aztán, ne adj Isten, közvetítői funkciót vállalhatok a megoldásánál, akkor egy nagyon érdekes feladatkört állítottam föl.

Mibe fog nekünk kerülni egy ilyen ombudsman? Hát nagyon röviden és nagyon tömören: biztos kevesebbe mint a hiánya.

A délutáni, hosszú vitában felszólaló id. *Zlinszky János* áttekintette a gondolatkör jogtörténeti vonatkozásait. Az ókorban is szabályozták a közjő és a gyermekek érdekeinek védelmét. A XVIII. században pénzbüntetéssel sújtották a társadalmi szinten káros cselekedetek elkövetőit. Ma elfogadhatatlan gyakorlat, hogy hasonló szintű károkozásból egyeseknek anyagi hasznuk származhat. *Paszabi János* környezetvédelmi okokból is elfogadhatatlannak és alkalmatlannak nevezte az önkormányzatok pártpolitikai alapon történő felállását a helyi érdekképviseletek együttműködése helyett. *Lányi András* szerint az ombudsman feladata elsősorban a környezetbe történő jóvátehetetlen változtatások megakadályozása lenne.

Nagy Boldizsár felhívta a figyelmet a nemzetközi jogban meghonosodott elővigyázatossági elvre: tartózkodjunk minden olyan lépéstől, amelynek túl nagy a kockázata. *Zágoni Miklós* felhívta rá a figyelmet, hogy a jövő nemzedékekkel szemben a felelősségünk nem csupán a globális felmelegedés kapcsán emlegetett néhány fokos hőmérséklet-emelkedésre és az ehhez tartozó klímaváltozás megfékezésére szorítkozik. A veszély ennél sokkalta nagyobb.

Az elmúlt néhány év legnagyobb tudományos szenzációja a grönlandi mély-jégminták elemzéséből származik, amely szerint a múltban az átlaghőmérséklet hirtelen 10-15 fokot is változott, akár néhány évtized leforgása alatt. Ezek tették lehetetlenné a civilizáció kialakulását a tízezer évnél korábbi korokban, holott az ember genetikusan erre már régen alkalmas volt. E kilengések valamilyen, eddig ismeretlen stabilizáló mechanizmus működésbe lépése okán mintegy tízezer éve megszűntek. Márpedig a kutatók szerint egy kezdeti, kisebb hőmérséklet-emelkedés – amelyet az emberiség az elmúlt kétszáz évben éppen beindított a széndioxid-termeléssel – alkalmas lehet arra, hogy kilökje a földi éghajlati rendszert ebből a stabil vezérlési tartományból. A hirtelen éghajlati változások újbóli megjelenése viszont lehetetlenné tenné a földműves kultúra folytatását, városi-letelepedett civilizációnk fenntartását. Mivel mindez akár a következő nemzedék élete alatt visszavetheti az emberi civilizációt a kőkorszakba, a földművelés kora elé, ezt kell mai civilizációs tevékenységünknek, utódainkért vállalt felelősségünk valódi tétjének tekintenünk.

Zágoni Miklós kiemelte továbbá, hogy a mai joggyakorlat szerint a bíróságok szükségszerűen az ártatlanság vélelmének elvét követik: mindenki ártatlan, amíg be nem bizonyul róla, hogy bűnös. Márpedig a mi esetünkben éppen az ellenkező elvet kell követni: minden emberi tevékenységet, minden terméket bűnösnek, vagy legalábbis gyanúsaknak kell tekinteni a jövő nemzedék veszélyeztetésében mindaddig, amíg be nem bizonyul róla, hogy ártatlan. És pontosan ezek az ártatlannak bizonyuló tevékenységek és termékek lesznek majd azok, amelyeket *fenntarthatóknak* tekinthetünk: amelyek folytatólagosan művelhetők és termelhetők anélkül, hogy veszélyeztetnék vagy korlátoznák a jövő nemzedékek jogait és lehetőségeit. Bizony, ezen a vizsgálaton a mai emberi tevékenységek teljes körének át kell esnie. Ugyanis ma – amint *Vida Gábor* előadásából is kiderült – szinte minden, az emberiséggel kapcsolatos folyamat növekvő és fenntarthatatlan.

Sólyom László, Lányi András és Karátson Gábor tájékoztatták a vita résztvevőit, hogy a tervezetet informális úton ismertették a FIDESZ középszintű vezetőivel, akiknek a körében az támogatásra talált, válasz azonban nem érkezett rá. Elérkezett az idő, hogy a *Védegylet* hivatalosan is eljuttassa a tervezetet a parlamenti frakciókhoz. A *Védegylet* a törvény elfogadásától függetlenül képviselni kívánja a jövő nemzedék ügyét, részben a különféle környezetvédelmi csoportokkal együttműködve, részben az emberi jogok országgyűlési biztosának segítségét kérve.

A *Védegylet* szeptember 29-30-án *Ki dönt – Budapest jövőjéről?* címmel nyilvános tanácskozást rendezett, amelynek ismertetésére később visszatérünk. A *Védegylet* a következő hónapokban külügyi, gazdasági, környezetvédelmi, valamint oktatási-kulturális munkacsoportokat kíván létrehozni, amelyek nyilvános vitára bocsátják a *Védegylet* fenti témákban előkészített állásfoglalásait. Ezek tartalmazzák azokat az alapelveket és gyakorlati célkitűzéseket, amelyek képviseletére a *Védegylet* vállalkozik. A *Védegylet* címe: 1035 Bp., Miklós tér 1. – Tel: 2500-420 email: vedegyletiroda@zpok.hu